

Műszeres analitika I. (TKBE0531) Bioanalitika (TKBE2541)

Dr. András Melinda
Dr. Kállay Csilla

Debreceni Egyetem
Természettudományi és Technológiai Kar
Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszék
2019

Honlap: <http://inorg.unideb.hu/>
(oktatás)

Felhasználói név: analitika09

Tematika

1-6. hét: klasszikus analitikai kémia,
7-14. hét: műszeres analitikai kémia,

Számonkérés

írásbeli vizsga

évközi rövid kérdések megválaszolásával plusz
pontok szerezhetők

Tematika

1. hét:

A kémiai analízis felosztása és alapfogalmai: minőségi analízis,
mennyiségi analízis, klasszikus analitika, műszeres analitika.

A kémiai analízis. Az analízis célja, módszerének kiválasztása, főbb
lépései, az analízis előkészítő műveletei, mintavétel, mintaelőkészítés.

Egy analitikai probléma megoldása, mérés, alapmennyiségek,
mértékegységek, prefixumok.

Mi az analitikai kémia?

Alkalmazott tudomány, hatékony elméletek és
módszerek rendszere a legkülönbözőbb anyagok
(vegyületek, keverékek, stb) kémiai összetételének
megállapítására.

Az analitikai kémia felosztása:

(1) Az analízis célja szerint:

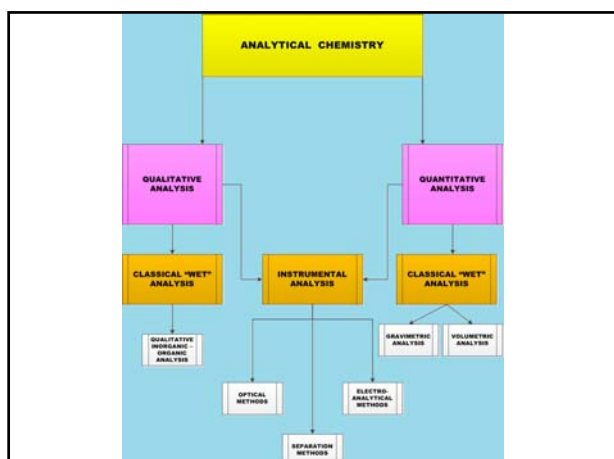
Minőségi (kvalitatív) **analitika**: az anyagot alkotó komponensek azonosítása

Mennyiségi (kvantitatív) **analitika**: az anyagot képező komponensek
mennyiségének, koncentrációjának, arányának meghatározása

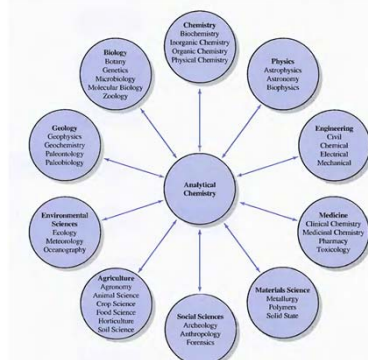
(2) Az analitika módszertana szerint:

Klasszikus analitika: Tervszerűen végrehajtott fizikai és/vagy kémiai
folyamatokon, kölcsönhatásokon alapuló eljárások, melyek során a változást
vizuálisan megfigyeljük, vagy mérjük. Az analízis során egyszerű laboratóriumi
eszközöket használunk.

Műszeres analitika: (a) A tervszerűen végrehajtott folyamat(ok),
kölcsönhatás(ok) során bekövetkező változást műszeresen követjük (pl.
potenciometria, vezetőképesség, fotometria, kromatográfiák stb); (b) a
vizsgálandó anyag és valamilyen energiafajta kölcsönhatását mérjük (pl.
spektroszkópiák, polarográfia, elektrogravimetria, termikus elemzések,
mágneses módszerek során).

Az analitikai kémia kapcsolata más tudományterületekkel

Az analitikai kémiáról

A minta: - meghatározandó komponensek
- mátrix

Kémiai analízis lépései (8):

- 1) A feladat definiálása, célkitűzés
- 2) Stratégiakészítés: a módszer kiválasztása, munka tervezése a mintavételtől a kiértékelésig.
- 3) Mintavétel
- 4) Minta tárolása, szállítása
- 5) Mintaelőkészítés

Még az elemzés előtt az előbbi három pontban el lehet rontani a feladatot!

- 6) Elemzés, mérések végrehajtása
- 7) Adatfeldolgozás
- 8) Értékelés – Mennyire megbízhatóak az eredmények?

Kémiai analízis lépései

Mintavétel:

Első gyakorlati lépés.

Reprezentatív legyen, a teljes tömegből kivett apró (kis tömegű, kis térfogatú) minta jellemezze az egész vizsgált rendszert.

Függ:

- a kitűzött analitikai céltól
- vizsgálni kívánt anyag fizikai és kémiai tulajdonságaitól

Kémiai analízis lépései

Minta tárolása:

Olyan körülmények biztosítása, hogy a minta összetétele az elemzésig ne változzon meg.

Függ:

- a minta típusától
- az elemzendő komponens természetétől

Kémiai analízis lépései

Mintaelőkészítés:

Analízisen belüli művelet, a mintát olyan alakra hozzuk, hogy a kiválasztott módszerrel elemezni lehessen.

Követelmények:

- Ne változzon a komponensek aránya!
- Ne legyen veszteség!
- Ne szennyeződjön!

Kémiai analízis lépései**Mintaelőkészítés**

Mintaelőkészítés módja függ:

- minta típusától
- elemezendő komponens tulajdonságaitól
- kiválasztott analitikai módszertől

Kémiai analízis lépései**Elemzés:**

Azon kémiai, fizikai-kémiai műveletek összessége, amelyek segítségével olyan érzékszervi észleléshez, illetve számszerű vagy számszerűsíthető adatokhoz jutunk, amelyek egyértelmű összefüggésben vannak a minta komponensének minőségével és mennyiségével (koncentrációjával vagy abszolút tömegével).

Adatfeldolgozás:

Adatok numerikus, grafikus illetve statisztikai módon történő feldolgozása, amelyből a minta minőségi és mennyiségi összetételét határozzuk meg.

Kémiai analízis lépései**Elemzés:**

Azon kémiai, fizikai-kémiai műveletek összessége, amelyek segítségével olyan érzékszervi észleléshez, illetve számszerű vagy számszerűsíthető adatokhoz jutunk, amelyek egyértelmű összefüggésben vannak a minta komponensének minőségével és mennyiségével (koncentrációjával vagy abszolút tömegével).

Kémiai analízis lépései**Adatfeldolgozás:**

Adatok numerikus, grafikus illetve statisztikai módon történő feldolgozása, amelyből a minta minőségi és mennyiségi összetételét határozzuk meg.

Értékelés:

A kémiai információ felhasználói információvá válik a vizsgált anyagról. Mérési jelentés készítése, magyarázat.

A mérés**A kvantitatív analitikai kémia alapja a mérés**

A cél: valamely sajátság mennyiségi jellemzése

A mértékegység: valamely sajátság rögzített értéke

A mérés: a mértékegység és a mérendő mennyiség összevetése

A mennyiség: számérték (mérőszám) és mértékegység szorzata

1791: a francia nemzetgyűlés elfogadja a métert és a kilogrammot a hosszúság és a tömeg mértékegységeként

Magyar mértékegységek: 8/1976. (IV.27.) MT rendelet

Nemzetközi szabvány: Systéme International - SI

A mérés

Alapmennyiségek és alapegységek (SI):

Mennyiség	mértékegység	jele
hosszúság	méter	m
tömeg	kilogram	kg
idő	másodperc	s
elektromos áramerősség	amper	A
termodinamikai hőmérséklet	kelvin	K
anyagmennyiség	mól	mol
fényerősség	kandela	cd
Kiegészítő mennyiségek		
síkszög	radián	rad
térszög	szteradián	sr

A mérés

Prefixumok

név	jel	érték	név	jel	érték
exa	E	10^{18}	atto	a	10^{-18}
peta	P	10^{15}	femto	f	10^{-15}
tera	T	10^{12}	piko	p	10^{-12}
giga	G	10^9	nano	n	10^{-9}
mega	M	10^6	mikro	μ	10^{-6}
kilo	k	10^3	milli	m	10^{-3}
hekto	h	10^2	centi	c	10^{-2}
deka	da	10^1	deci	d	10^{-1}

Az analitikai kémiában gyakori koncentrációegységek

$$\text{ppm} = \frac{m_{\text{comp}}}{m_{\text{tot}}} \cdot 10^6 \quad \text{ppb} = \frac{m_{\text{comp}}}{m_{\text{tot}}} \cdot 10^9 \quad \text{ppt} = \frac{m_{\text{comp}}}{m_{\text{tot}}} \cdot 10^{12}$$

m_{comp} : analizált komponens tömege m_{tot} : a minta komponens tömege
 híg vizes oldatokban: $m_{\text{tot}} \text{ (g)} \approx V_{\text{tot}} \text{ (cm}^3\text{)}$

Minőségi analízis**Az I. anionosztály jellemzése**
 Cl^- , SO_3^{2-} , $\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$, S^{2-} , S_x^{2-} , CO_3^{2-} , HCO_3^- , SiO_3^{2-} :

Csoportreakció:

Oldatukat erős savval savanyítva észlelhető változás
 következik be (gázfejlődés, csapadékképződés)

• $\text{SO}_3^{2-} + 2 \text{H}^+ = \text{SO}_2 + \text{H}_2\text{O}$
 SO_2 kimutatása KIO_3 -os szűrőpapírral

• $\text{S}^{2-} + 2 \text{H}^+ = \text{H}_2\text{S}$
 H_2S kimutatása $\text{Pb}(\text{CH}_3\text{COO})_2$ -os szűrőpapírral

• $\text{CO}_3^{2-} + 2 \text{H}^+ = \text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O}$
 CO_2 kimutatása $\text{Ba}(\text{OH})_2$ -oldattal

Minőségi analízis**A II. anionosztály jellemzése**
 BrO_3^- , IO_3^- , F^- , SO_4^{2-} , PO_4^{3-} , HPO_4^{2-} , H_2PO_4^- , $\text{B}(\text{OH})_4^-$

Csoportreakció:

Erős sav hatására nincs észlelhető változás és semleges
 közegben Ba^{2+} -ionnal csapadékot képeznek

Megkülönböztetésük:

- Redoxi sajátosság
 redukál (I_2 -dal reagál): BrO_3^- , IO_3^-
- Komplexképző sajátosság
- Csapadékképző tulajdonság

Minőségi analízis**A III. anionosztály jellemzése**
 Cl^- , Br^- , I^- , CN^- , SCN^-

Csoportreakció:

Erős sav hatására nincs észlelhető változás,
 semleges közegben Ba^{2+} -ionnal nem képeznek csapadékot és
 Ag^+ -ionnal csapadékot képeznek, amelyek híg salétromsavban
 nem oldódnak

Minőségi analízis**A IV. anionosztály jellemzése**
 ClO_4^- , ClO_3^- , H_2O_2 , NO_3^- , NO_2^- , CH_3COO^-

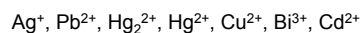
Csoportreakció:

Nem adja az I-III. anionosztály reakcióit

Minőségi analízis

Kationok osztályai:

I. osztály: savas közegben szulfidionnal csapadékot képeznek,
 amelyek ammónium-szulfidban, ammónium-poliszulfidban,
 illetve erős lúgban (KOH) nem oldódnak:

I. A osztály

HCl-dal csapadékot képez
 Ag^+ , Pb^{2+} , Hg_2^{2+}

I. B osztály

HCl-dal nem képez csapadékot
 Hg^{2+} , Cu^{2+} , Bi^{3+} , Cd^{2+}

Minőségi analízis

Kationok osztályai:

II. osztály: savas közegben szulfidionnal csapadékot képeznek, amelyek ammónium-szulfidban, ammónium-poliszulfidban, illetve erős lúgban (KOH) oldódnak:

As(III), As(V), Sb(III), Sb(V), Sn²⁺, Sn⁴⁺

III. osztály: savas közegben nem képeznek szulfidionnal csapadékot, ammónium-szulfid hatására csapadékot adnak (MS, M(OH)₃ csapadék)

Co²⁺, Ni²⁺, Fe²⁺, Fe³⁺, Mn²⁺, Cr³⁺, Al³⁺, Zn²⁺

Minőségi analízis

Kationok osztályai:

IV. osztály: sem savas, sem lúgos közegben nem képeznek szulfidion hatására csapadékot, ammónium-karbonáttal csapadékot képeznek

Ca²⁺, Sr²⁺, Ba²⁺

V. osztály: sem szulfidionnal, sem ammónium-karbonáttal nem képeznek csapadékot

Mg²⁺, Li⁺, Na⁺, K⁺, NH₄⁺

**A kvantitatív analitikában alkalmazható reakciók,
elméleti hátterük és alkalmazásukra épülő
klasszikus kvantitatív analitikai eljárások:**

- Sav – bázis -
- Komplexképződési -
- Redoxi -
- Csapadékképződési reakciók